

Оксана БАБЕНКО
ORCID: 0009-0004-7292-615X

ПОСТАТЬ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА В ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНІЙ ДУМЦІ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ ХХ – ХХІ СТОЛІТЬ

THE FIGURE OF VOLODYMYR VINNICHENKO IN THE LITERARY AND CRITICAL OPINION OF INTELLECTUALS OF THE 20th – 21st CENTURIES

Серед завдань Регіонального центру наукових історико-краєзнавчих досліджень при Центральноукраїнському обласному краєзнавчому музеї, м. Кропивницький, – популяризація визначних земляків, серед яких є ім'я Володимира Винниченка – однієї з найбільш значних, популярних і водночас трагічних постатей в історії вітчизняної філософської культури, літератури та українського національно-державного відродження початку ХХ століття, осмислення якої розпочалося з легкої руки Івана Франка ще в столітті ХІХ-му. Тож побіжно окреслимо найзначиміше в оцінці В. Винниченка.

«Діапазон творчості українського митця вражає – письменник-романіст, автор новел та драматичних творів, поет, філософ, публіцист, маляр. Винниченко – один із найвідоміших і найвидатніших громадсько-політичних діячів, який не лише мистецьки зобразив свою добу, а й був активним її творцем», зазначає Г. П. Беженар.

Бібліографія досліджень різних аспектів вказаного діапазону творчості та громадсько-політичної діяльності В. Винниченка налічує багато сотень позицій, проте є далекою від однозначної оцінки і позначена категоричністю висловлювань критиків. Багато з них вказує на двоїстість особистості, що накладало відбиток не лише на політичну та громадську позицію В. Винниченка, а й на його творчість, а відтак – на оцінку творчого доробку митця і його, і нашими сучасниками.

Ми розглянемо лише оцінку його літературної творчості.

Маємо широковідоме і часто цитоване здивування Івана Франка з приводу виходу перших творів В. Винниченка: «І відкіля ти взявся у нас такий?». Вже перші твори письменника Франко-критик оцінює вельми високо в естетичному ракурсі. Як стверджує професор Сергій Михида, «оцінюючи ранні твори В. Винниченка, Іван Франко засвідчив демонстрацію молодим автором сучасного, а за тогочасним визначенням – «нового» стилю письма, на противагу до стилю «старого».

Творчий дебют письменника також не залишився поза увагою Лесі Українки: «Тільки талант міг створити ці живі фігури, ці природні діалоги й, зокрема, цю широку картину ярмарку».

Микита Шаповал в журналі «Українська хата» писав, що творчість

Винниченка становить собою «межу між двома окрасами нашого письменства – «старим» натуралістично-побутовим малюванням громадян різних станів, кольорів, запахів і новим періодом аналітичного розгляду душі окремої людини». Натомість, як зазначає доктор філологічних наук Григорій Ключек, вкрай негативно відгукувався про Винниченка-письменника Євген Маланюк, що, як відомо, був не тільки поетом, а й культурологом та літературознавцем з гостро вираженою націоналістичною спрямованістю. Йому належить вельми чітка й однозначна оцінка творчості Винниченка – вкрай різка, незвична для сучасного читача, який звик сприймати Винниченка як несправедливо вилучену із нашого духовного життя літературну знаменитість.

Письменникові також дорікали за розхристаність письма, грубувату, нечисту мову (М. Вороний), «волохатий і необроблений стиль» (С. Єфремов), за те, що його мова «поплямована великоруськими словами» (Нечуй-Левицький). Академік Ігор Дзевєрін пояснював це тим, що письменникові доводилося працювати в дуже складних умовах, він змушений був поспішати з роботою. Окрім того, нерідко Винниченко свідомо вдавався до суржика, зважаючи на його поширення в самому житті.

ОленаТеліга в промові «Сила через радість», виголошеній в Українській студентській громаді у Варшаві 15 червня 1937 р. стверджувала, що завдяки Винниченку Україна збагатилася лише десятком дрібненьких еротоманів: «З'являється Винниченко, який в своїх творах дає карикатуру сильної людини. Його герої і героїні, щоправда, завжди безоглядні по дорозі до своєї мети, але, на жаль, їхньою метою ніколи не буває ані велика ідея, ані навіть велика пристрасть, лише якась забаганка найгіршого роду. З своїми ж ідеями герої Винниченка так само безсилі, як і інші герої ХІХ століття. Вони лише говорять про ідеї, але не здобувають для них нічого...»

Професор Михайло Рудницький у міжвоєнний період зауважував: «Велика заслуга Винниченка в тому, що він перший в нашій літературі показав поза механічно повторюваним словом «кохання» полове питання, яке в суспільній громаді важить більше, ніж так звані «ідеали».

Вже в незалежній Україні історик, письменник й літературознавець Станіслав Зінчук зазачав: «Винниченко-психолог викликав бурхливу реакцію критиків. Одні називали його «лікарем людських душ», інші гостро засуджували «колупання» в потаємних закутках найсокровеннішого».

Про контрверсійність, тобто, сповненість постійними внутрішніми суперечностями творчості митця, вже у наш час говорить професор Григорій Ключек, вказуючи на таку складову творчості письменника, як її гуманістична змістовність. На його думку, митець має величезне прагнення бачити людей щасливими і робити все можливе для того, щоб вони стали такими, а з іншого боку, пропаговані ним у художньому втіленні моральні концепти «чесності з собою» викликали «бурю протесту в представників традиційних моральних цінностей».

На думку кандидата філологічних наук Наталії Паскевич, «донедавна

ставлення до цього неординарного художника слова визначалось або інерцією сприймання його політичних невдач, або – в пізніші часи – просто забобою офіційного радянського літературознавства, яке панічно боялось, що «винниченківщина», з її «безмежним індивідуалізмом», та ще й «українським націоналізмом» припаде, не дай боже, до вподоби українським таки читачам». Та, за її ж переконанням, «цей великий мрійник, талановитий письменник, філософ, маляр і громадський діяч заслуговує на доземний уклін від нас, нині сущих, бо завдяки таким, як він, ми ще ... усвідомлюємо себе українцями».

Свою роль і значимість у формуванні модерної української нації розумів і сам В. Винниченко. Професор Володимир Панченко, один з найповажніших і неперевершений за глибиною «занурення» в тему дослідників його літературної творчості, поставивши її в наголосив на цьому, назвавши одну зі своїх книг цитатою із самого Винниченка «Бо я – українець».

Як підсумок в осягненні творчої постаті Винниченка наведемо ще декілька цитат:

Станіслав Зінчук: «Лаконічність, щирість, простота композиції, імпульсивність і динамічність розповіді, вміння вкласти важливу ідею і розмаїття подій у невеликі за розміром твори, широка панорама характерів (що, як правило, притаманна великим епічним полотнам), поглиблений психологічний аналіз – все це характерні ознаки художнього стилю Винниченка».

Григорій Костюк: «Україна завжди і постійно стояла в центрі його шукань, мрій, болючих згадок і ностальгійних страждань. Вона завжди ятрила і пекла його душу».

Віталій Русанівський: «Яке місце посідають твори Винниченка в історії української літератури? Можна з певністю сказати: непересічне. По-перше, вони єднають початок століття з його серединою... По-друге, його мова позначена високим інтелектуалізмом... По-третє, письменник добре знав не тільки українську літературну мову, а й просторіччя, густо приперчене росіянізмами, вульгаризмами... І, нарешті, останнє: художня манера Винниченка настільки своєрідна, що його голос ніколи не загубиться в хорі української прози, як існуючої, так і майбутньої. Бо він видатний соліст» (.

Ілько Борщак: «Винниченкові твори залюбки читатимуть й тоді, коли його вже не буде на землі. Гете мав рацію, кажучи, що прикметою справжнього таланту є посмертне збільшення кола його читачів».

Джерела та література

1. 303 позиції у розділах «Література про життя і діяльність В.Винниченка та «Вивчення спадщини В.Винниченка унавчальних закладах» // Володимир Винниченко – Письменник, Філософ, Публіцист, Політик (До 130-річчя від дня народження): бібліографічний покажчик. Кіровоградська обласна універсальна

Богдана БАБЕНКО
ORCID: 0000-0001-6247-8710

**МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ ПОЗА ЧАСОМ:
АКТУАЛЬНІСТЬ ОСМИСЛЕНОГО МИТЦЕМ
ДЛЯ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ**

**MARKO KROPYVNYTSKY OUT OF TIME:
THE RELEVANCE OF THE ARTIST'S CONCEPTION
FOR MODERN SOCIETY**

Робота в Меморіальному музеї Марка Кропивницького – відділі Центральноукраїнського обласного краєзнавчого музею (м. Кропивницький) з його експозицією, створеною в час його відкриття у 1982 році з нагоди святкування 100-річчя Театру Корифеїв, зумовлює не лише пошук нових шляхів і методів подачі інформації про визначного діяча української національної культури – вікопомного творця українського професійного театру, геніального режисера, неперевершеного актора, який в умовах тотальної заборони всього українського в Російській імперії засобами сценічного мистецтва сміливо втілював у життя Шевченківський заповіт «...свою Україну любіть...», по-суті ставши одним з апостолів і предтеч майбутніх визвольних змагань початку ХХ століття, а й уважне прочитання / перечитування його власних художніх, зокрема, драматичних творів.

Таке прочитання драматичних творів М. Кропивницького дозволить сучасникам вирватися з полону прищеплених чужинцями й досі стійких стереотипів (стійких, адже постать митця зовсім не вивчається в школі, розглядається лише побіжно «в обіймі» з іншими письменниками визначеного часу в академічних курсах «Історії української літератури» для здобувачів вищої освіти за спеціальністю «українська мова і література» та й тільки; стає предметом розмови лише в рамках музейних (у Кропивницькому й Бобринці) чи вряди-годи тематичних бібліотечних, для вузького кола їхніх відвідувачів заходів, через те далеких від суспільної значимості), ніби драматург у своїх творах здатний лише на карикатурне зображення тих, кого називають «хохлами», а його творчість малозначима і «не спрацювала»... І такі твердження побутують попри насправді титанічну роботу з науковою популяризації творчої постаті Марка Кропивницького на загальноукраїнському рівні професора Анатолія Новикова та зусилля краєзнавця Олега Бабенка, який продовжує справу свого наставника Миколи Смоленчука.

М. Кропивницький, як неординарна через свою багатогранність й всебічно